

hæc dentur non ad corumpendum Judicem, sed ad celeritorem expeditionem. Nec prohiberi Officiali aliquod accipere pro labore in expeditione pro accessu ad examinandos testes nolentes venire pro copiosius processu post expeditionem. Clericus vult esse ab omni acceptione abstinendum.

4216 In dispensatione, que conceditur in forma pauperum, in qua scilicet non imponitur multa pecuniaria, sed penitentia per opera præscripta, non potest executor penitentiam sui opera præscripta mutare, minuire, aut differre, Tamb. *cit. c. 13. §. 3.*

Et quamvis Clericus *cap. 138. n. 11.* putet, quod possit mutare ex gravissima necessitatis causa: tutius tamen ait, esse tunc ad Datariam recurrere pro facultate minuendi, differendi, &c.

QUÆRES

4217 *Quid agere debeat executor, si post expeditionem dispensationem conceptam se errasset*
R Elp. Quod executor tanquam delegatus non potest sanare errorem. Tamb. *cit. §. 1. n. 20.* quia delegatus postquam functus est munere suo, nihil potest.

Quia tamen talis executor pro foro externo solet esse Ordinarius, cui incumbit providere in quantum potest, ne delicta patrentur; ideo, si erravit in exequendo, debet matrimonium prohibere: & si reperitur contractum, debet conposse separare, donec iterum ad Pontificem dispensatio concedatur:

4218 Si erravit denegando dispensationem, pronuntiando eam invalidam, tunc nil potest: sed tunc debent Oratores iterum recurrere ad Papam, seu Datariam, exposito errore: non enim potest ut delegatus, quia ut delegatus jam functus est officio suo pronuntiando dispensationem invalidam: ut in 4217. nec ut Ordinarius; quia ut Ordinarius non habet auctoritatem exequendi dispensationem Pontificiam per errorem denegatam. Hic autem est sermo de dispensatione concessa per Datariam, seu pro foro externo, qui in iure, data semel sententia, non admittit reditum ad eandem causam.

4219 Loquendo autem de dispensatione concessa per S. Penitentiarium pro foro interno conscientia, potest error in denegando commissus ad Confessario sanari; quia de natura fori interni conscientia est, ut Confessarius possit mutare conilium per meliorem considerationem, aut opinionem, & per seculum iudicium.

Hinc fit, ut si Confessarius legitime ab oratore electus aperiat litteras S. Penitentiarium, & deneger dispensationem, putans, causam

non verificari; postea, re maturius considerata, iudicet causam verificari; adhuc potest dispensare, quia opinio, vel error alterius non debet oblatte oratori.

Nec obitar, quod littera fuerint aperta, quia apertio illa fuit materialis, quæ non quod oblatte valori, & Confessario injungitur apertio formalis, videlicet cum facultate dispensandi. Ita Tamb. *cit. c. 13. §. 3.*

DE CESSATIONE DISPENSATIONIS.

4220 **D**ispensatio non cessat per cessationem causæ impulsivæ, bene vero per cessationem causæ finalis, seu principalis: causa namque principalis, dispensationis verificari debet: v. n. 4187.

Pro cuius rei claritate, quinque fuit distinguenda tempora: 1. Quando mittitur supplicatio ad Pontificem. 2. Quando ea lecta Pontifex annuit. 3. Quando executor dispensationem concedit. 4. Quando post dispensationem concessam matrimonium contrahitur. 5. Denique, quando matrimonium est jam contractum. Hac distinctione præmissa,

Convenit Doctores, non esse opus, ut causa verificetur primo tempore, Tamb. *lib. 8. tr. 2. §. 3. nu. 4.* Bonac. & alii apud ipsum. Quantum ad reliqua tria tempora,

4221 Dico 1. Opus esse, ut causa verificetur secundo tempore, nimirum quando Pontifex annuit, *Cap. 10. tr. 3. disp. 4. p. 5. n. 2.* contra Tamb. *cit. quia Pontifex supplicationibus annuit, si exposita sint vera.* Quæ opinio est probabilior, simul & tutior, adeoque servanda, cum agatur de valore Sacramenti: v. n. 75. & n. 3256. ad 3284.

4222 Dico 2. Si causa secundo tempore, quando Pontifex annuit, erat vera, tertio vero tempore, quando executor illam concedit, cessaverit esse veram, potest dispensationem cessat, & si concedatur, est invalida. Est communis, & sequitur a fortiori, maxime ex verbis litterarum dispensationis, *si est ita.*

4223 Dico 3. Si causa secundo, & tertio tempore fuit vera, quarto autem tempore, quando post dispensationem ab executeore concessam, matrimonium contrahitur, cessaverit esse vera, cessat dispensatio, & dispensatio tenetur sub nullitate à matrimonio contrahendo abstinere, Sanch. *lib. 8. de mat. d. 30. n. 14.* contra Tamb. *cit. n. 9.* Ratio est; quia tunc dispensatio, cessante causa, non cessat, quando est redacta ad actum irrevocabilem; dispensatio autem, quamvis suppo-

na-

natur ab executeore concessa, non dicitur redacta ad actum irrevocabilem, nisi quando tractum matrimonium est jam actu contractum, minime antequam contrahatur; igitur si causa, quæ secundo, & tertio tempore fuit vera, cesset ante quartum tempus, antequam scilicet matrimonium contrahatur, dispensatio cessat, quoniam non est jam redacta ad actum irrevocabilem, sed facilius revocari potest.

Hinc si causa, ob quam fuit dispensatum, fuit paupertas mulieris: si mulier sive secundo tempore, quando Pontifex annuit, sive tertio tempore, quando fuit dispensatio ab executeore concessa, sive quarto tempore post talem dispensationem concessam, antequam tamen actu matrimonium contraheret, evaserit dives, non potest matrimonium contrahere.

Non desunt tamen Doctores, Tamb. *cit. Busem. lib. 1. tr. 2. cap. 4. dub. 4.* Diana, Suarez, & alii apud ipsum, qui tenent, quod quando agitur de re individua, & quæ non habet tractum successivum, sed consumitur in unico actu, & est permanentis, ut est contractus matrimonii, quod dispensatio non cessat, si causa cesset post dispensationem ab ipso executeore expeditam, antequam perficiatur contractus; hac moti ratione, quia dispensatio jam fuit expedita, & cum dispensatio sit relaxatio juris, per dispensationem jam fuit extincta obligatio legis, obligatio autem legis semel extincta non reviviscit, & quod destructum est, non reproduciitur, nisi ab eo, qui producere potest. Unde concludunt, quod dicta mulier, quæ post dispensationem ab ipso executeore concessam, evasit dives, adhuc possit matrimonium, super quo fuit dispensata, contrahere. Sed hæc ratio soluta manet per rationem nostræ resolutionis.

4224 Dico 4. Si causa cesset, quando jam est matrimonium contractum, non cessat dispensatio: est communis. Ratio est; quia matrimonium jam contractum, dispensatio est jam redacta ad actum irrevocabilem: dispensatio autem jam redacta ad actum irrevocabilem, cessante causa, non cessat; adeoque cessante causa, matrimonio jam contracto, dispensatio non cessat. Confirmatur, quia ex una parte matrimonium fuit valide contractum, nam causa (ut supponitur) non cessavit ante, sed post: Ex alia contractus matrimonii est res individua, non habens tractum successivum; sed consumitur unico actu, & est permanentis.

Eadem ratione, si post beneficium per dispensationem obtentum cesset causa, ob quam fuit dispensatum, non cessat dispensatio, nec beneficium.

Ex quo habes, quod quando dispensatio est de re dividua, & quæ habet tractum successivum, si causa cesset post actum, super quo est dispensatum, cessat dispensatio impolletur pro reliquis actibus. Hinc qui est dispensatus ob dubiam infirmitatem ad carnes, cessante infirmitate, tenetur à carnibus abstinere: Et qui ob dubiam oculorum infirmitatem, aut dubium capitis dolorem, dispensatus est ab onere recitandi horas, causa cessante, tenetur ad illas; quia agitur de re dividua habente tractum successivum v. *vid. numer. 455.*

4225 Dispensatio matrimonii, seu facultas dispensandi, non cessat per mortem Pontificis, tam si res non est integra, sed incepta, *cap. Gratium, cap. Relatum, de Offic. deleg. quam si est integra, videlicet quatenus dispensatio non est incepta; quia dispensatio est gratia, quæ non expirat morte concedentis.* A qua regula in iure duo tantum excipiuntur casus, nimirum in materia beneficii, & in rescriptis iustitiæ, in quibus re integra moriente delegante, delegatus non potest procedere, *c. si tuis, de Præbend. in 6. & in locis cit.* Clericus *cap. 150. numer. 3.*

4226 Si delegatus moriatur, antequam dispensationem expediat; si gratia erat realis commissa videlicet non persone, sed officio, v. gr. Episcopo, expediti potest à successore; minime, si erat personalis, sed tunc, si actus dispensationis esset completus, & solum non desisset litteras testimoniales, possent Oratores in foro conscientie dispensatione frui, Clericus *cit. cum Tamb. v. n. 4209.*

Denique non cessat dispensatio per non usum, v. g. octo, aut decem annorum, etiam si orator dixisset, se nolle ea uti, nec eam ratam habere; sed ut cessaret, requireretur, ut oratores renunciarent, & renuntiatio sit acceptata à Pontifice, Clericus *cit. cum Tamb.*

SUMMUS PONTIFEX

4227 **D**ispensare potest in impedimentis iure solum Ecclesiastico dirimentibus, etiam in voto solemnii castitatis, & Religionis, ex gravissima causa: sic Alexand. III. dispensavit cum Nicolao Justiniano Monacho ad nubendum, & Celestinus dispensavit cum Constantia Moniali professa filia Rogeri Siciliae Regis, ut nubere Henrico Sexto Regi: v. n. 4262.

EPISCOPUS.

4228 Potest dispensare in impedimentis. ex jure Canonico dirimentibus; quatuor conditionibus concurrentibus.

Dummodo. 1. Matrimonium sit jam bona fide contractum. 2. Matrimonium sit publicum, & impedimentum occultum, & separatim sine magno scandalo, infamia, aut damno fieri non valeat. 3. Pontifex adiri non possit. 4. Et periculum sit in mora, Fagnanus *lib. 1. cap. Nimis, et. de filiis Præbys.* Hæc est communis sententia, cui adhaere.

Ratio prima; quia si matrimonium sit cum scientia impedimentum contractum, dispensare non potest; nam sicut Papa ex Conc. Trid. *sess. 24. de reform. c. 5.* excludit à spe dispensationis ab ipso obtinenda eos, qui intra gradus prohibitos præsumptim fecerint: contrahere, & maxime si confirmare aut fuerint; sic potiori jure prohibet Episcopis tunc dispensare.

Ratio secunda; quia si matrimonium esset occultum, & impedimentum publicum, potius esset scandalum, si conjuges permanerent in copula fornicaria.

Ratio tertia, & quarta; quia si casus pateatur dilationem, & possit fieri recursus ad Papam, cessaret necessitas recurrendi pro dispensatione ad Episcopum.

4229 Nec paupertas sufficit ad excusandum recursum ad Papam, quia pro impetratione dispensationis non est necessarius accessus personalis Romam. Imo pro impedimentis occultis facilis est recursus; maxime in nostris Regionibus Romæ propinquus] ad S. Pœnitentiariam per publicum tabularium, & ab ea obtinetur dispensatio gratis, etiam pro qua re aptam instructionem habes n. 157.

Item pro impedimentis publicis fit recursus ad Datarium, quæ, legitima urgente causa, etiam pauperibus accedere non valentibus dispensatio solet per litteras.

4230 Ratio, quæ præmissis concurrentibus conditionibus possit Episcopus dispensare, fundatur primo in consuetudine, quam habent Episcopi super his dispensandi, & consuetudo enim dat jurisdictionem, ex *cap. cum contingat, de foro compet. cap. Romana de sent. excom. in 6. Ors. Et litigantes, de Officio Ordinarii, c. Dudum, si licet, de electione. v. à n. 3274. ad 3281.*

Secundo in epikeia, quæ prudenter præsumitur de benignitate Summi Pontificis, qui non velit dispensationem sibi reservare in casu tanta necessitatis, & cum tanto animarum periculo.

4231 Refert Fagnanus *cit.* sententiam Basilii Pontii de *matr. lib. 8. c. 13. nu. 6.* quam plures moderni sequuntur, quod possit Episcopus in matrimonio etiam contrahendum dispensare in articulo mortis ad legitimandum prolem, etiam si impedimentum sit publicum.

4232 At rite eam rejicit, quia communi privati prolis, & mulieris, non est causa sufficientis, & argens, ut inferior dispensare possit in impedimentis Summo Pontifici per Canones Concilii Generalis reservatis, maxime ante matrimonium contrahendum.

4233 Si autem Princeps bona fide jam matrimonium contraxisset in gradu prohibito, aut alio impedimento jure Canonico dirimentis, & alter conjugum constitutus esset in periculo mortis: ac insuper, nisi proles suscepta per subsequens matrimonium validum legitimeretur, infidelis, aut tyrannus in Regno succederet; tunc (ait Fagnanus) rite possit Episcopus in impedimento dispensare, & matrimonium validare, ne falsus Regni periclitaretur.

4234 Tunc igitur potest Episcopus contra Canones etiam Concilii Generalis dispensare, quoties magna urget causa, & tales circumstantiæ adfuerint, ut prudenter præsumat, condonari Canonis de casu illo non cogitasse, & si cogitasset, in prohibitione comprehendere noluisse; tunc enim locum habet epikeia, quia non debet præsumi, condonem Canonis fuisse crudelem, *cap. 3. de Postul. cap. licet, de Regal. cap. si quis recte, & in cap. cum ad Monasterium, de statu Monachorum, n. 4. ver. Quid enim sitota Christianitas, vel etiam aliqua pars eius esset in periculo?*

4235 Quapropter Cardenas *dissert. 2. c. 8. art. 13. q. 1.* subdit, hæc sententiam esse moraliter certam, utpote ortam ex duabus præmissis certis; quod consuetudo det jurisdictionem, & quod Episcopi consuetudinem habeant in recentibus casibus dispensandi.

4236 Idem tamen tenent, non solum in impedimento occulto; sed etiam in publico, & pro foro externo, tam post contractum matrimonium, quam ante, in casu rarissimo urgentissime necessitatis, in periculo magni damni, & si periculum sit in mora, Tambur. *cit. Diana p. 11. tr. 8. res. 2. ver. sed observ.* Leander *de matr. disc. 24. q. 9.* Tancredi *rem. 4. tr. 2. q. 78. pag. 202.* Casum adducunt de Titio, qui postquam contraxit sponsalia cum Berta, habuit rem cum illa; insuper factus est illi affinis, eo quia habuit rem cum ejus sorore: deinde constitutus in proximo, & vero periculo mortis, urgetur ad matrimonium contrahendum cum Berta, ut sic resarciatur honor puellæ, &

pro-

proles forte suscepta legitimeretur, vel ut sic graves discordiæ sedentur.

4237 Idem docent in similibus casibus, in quibus ex mora nubendi imminet periculum manifestationis delicti, & inde simul mortis.

4238 Insuper Cardenas *cit.* tenet, posse Episcopum dispensare etiam ante contractum, si eadem incommoda sequantur ante contractum quæ post contractum; & concludit his verbis:

[Cum ergo tot sint Auctores de ea consuetudine contestantes, constar, talem consuetudinem esse plene probatam, atque adeo moraliter certam. Et cum certum sit, quod consuetudo det jurisdictionem, relinquatur certum, quod Episcopus habet jurisdictionem ad dispensandum in tali casu urgentissime necessitatis pro salute animarum. Unde consequenter fit, quod qui in tali casu ineunt Matrimonium cum tali Episcopi dispensatione, non eligunt opinionem probabilem, relicta tutiori, sed sententiam moraliter certam, atque adeo non opponunt huic Decreto Innocentii XI. Et licet verum sit, quod aliqui ex his Auctoribus contestantibus de tali consuetudine, loquantur de dispensatione post contractum Matrimonium; ea tamen dispensatio est ad illud contrahendum, quia quamvis tale Matrimonium dicatur contractum, revera est contrahendum; quia Matrimonium invalidum propter impedimentum dirimens, debet denuo contrahi, ut subsistat, & si eadem urgentia necessitatis contingat in contrahendo, eadem est ratio ad dispensandum.]

Si impedimentum sit dubium, & non possit per diligentiam vinci, posse Episcopum declarare, quod non sit opus dispensatione, tenet Clericus *cap. 135. num. 9.* cum Tamb. & alius; quia præsumptio fiat pro libertate. Non potest autem dispensare, si dubium sit de iustitia causæ dispensandi; quia tunc præsumptio fiat pro impedimento, quod supponit certum: *v. à n. 4295. ad 4298.*

QUÆRES,

4239 Petrus est in secundo gradu consanguinitatis conjunctus cum Rosa, quam desolavit. Urget periculum vite utriusque, in matrimonio conveniunt, & bonæ puellæ matrimonio recipiendus: Petrus est graviter infirmus, ut non possit Romam accedere: insuper dicti expositis mortuus postea fuit per litteras dispensatus à Summo Pontifice, qui eam denegavit, quatenus suæ persone infirmæ conditionis, & periculo vite utriusque accessu potest auctoritate Principis, cuius sunt Vos-

falli, qui est facti conficius, An his suppositis possit Episcopus dispensare?

Resp. Non posse. Non quidem ex consuetudine; quia hæc est solum quoad matrimonium contractum, non contrahendum; & in impedimento occulto, non publico; nisi in casu publicæ, non privatæ necessitatis, cui non potest aliter provideri.

Nec dicas, consuetudinem extendi ad contrahendum per paritatem rationis. 1. Quia consuetudo inducit ex actibus frequentatis, & praxi, minime ex sola paritate rationis. 2. Quia falsum est, quod sit par ratio; nam licet matrimonium cum impedimento contractum sit invalidum, & inde post dispensationem contrahendum; urgentiores tamen militat causæ ad dispensandum post matrimonium, licet invalide contractum; quoniam supponit cohabitatio conjugum; & dubium prolis, &c. & major difficultas ad eos separandos.

4240 Nec ex epikeia; quia epikeia est fundamentum presumptionis rationabilis de benignitate Summi Pontificis; qui non potest in casu præsumi, cum constet de expressa voluntate contraria, etiam circumstantiis omnibus expostitis.

Tum quia talis epikeia in casu non habet locum, quia agitur de necessitate privata duorum plebejorum, minime de publicæ: nec sumus in casu de articulo mortis, de quo solum loquitur Pontius, qui affirmativam sententiam tenet.

Item: quia periculo dicto privato potest occurrere per auctoritatem Principis, qui mulierem in tuto loco conservet, & cognatos terreat, &c.

4241 Insuper epikeia non habet locum, quia illi resistit Trid. *sess. 24. cap. 5. de reform.* quod vult, ut in secundo gradu nunquam dispensetur, nisi inter magnos Principes, & ob publicam causam. Resistunt etiam Sacri Canones, & Concilia Generalia, quæ cum sint edita quoad bonum publicum, non est in eis dispensandum ob bonum privatum.

COMMISSARIUS BULLÆ CRUCIATÆ.

4242 Ex concessa potest à Summo Pontifice ipsi facultate potest in foro conscientie dantaxat dispensare in impedimento affinitatis contracto ante matrimonium, dummodo sit occultum, & alter conjugum bona fide, & ignarus impedimenti contraxerit; & quod de nullitate prioris consensus prius certificari, ratiocaque [si videbitur ad evitanda scandala] causa

causa nullitatis, matrimonium inter se, etiam fecerit, de novo contrahere possunt, prolemque susceptam & suscipiendam exinde legitimam decernendo. Hæc Bulla.

4243 Pro qua dispensatione danda est aliqua elemosyna in subsidium Cruciatæ, juxta qualitatem personæ, Tamb. lib. 8. de matr. c. 2. c. 5. qui num. 15. refert prax in D. Francisci Salerno Commillarii Sede vacante, qui dispensationem cuidam pauperi concessit, cum onere dandi tantum sex, qui sunt juxta fere quinque, in subsidium Cruciatæ. Addeus, quod potuisset minus, si dispensandus pauperior fuisset.

4244 Et quia hæc dispensatio conceditur in foro conscientie tantum, sequitur, quod si postea impedimentum publicetur, tunc petenda est à Pontifice dispensationis ratificatio, & iterum pro foro externo sunt conjuges separandi, quod est servandum, quoties est in qualibet alio impedimento occulto in foro conscientie dispensatum, si postea promulgetur. Eo autem tempore publicitatis, si conjuges rem habeant, non peccant peccato fornicationis, quia sunt vere conjuges; sed peccato scandali, si adit.

Deaque potest Commillarius Cruciatæ dispensare ad petendum debitum: v. numer. 4202.

CAPUT VII.

De Matrimonio invalido revalidando.

4245 **S**I Matrimonium fuit invalidum ex defectu consensus, vel ratione metus; si defectus fuit ex una tantum parte, altera infans, sufficit, quod illa tantum consensus renovet finis extrinseci, abique eo quod conjugi infans manifestetur, ad matrimonium revalidandum; quia consensus illius non solum habitualiter, sed etiam moraliter, & virtute permanet, quoniam usus matrimonii exercetur virtute illius consensus semel præsiti, & non jam (ut supponitur) retractati, Tamb. lib. 8. de matr. c. 4. c. 7. §. 1. n. 5. ex D. Thoma, & aliis quamplurimis apud ipsum.

4246 Si defectus fuit ex parte utriusque, utraque debet novum consensus præstare. Renovari autem debet per verba de præsentibus, hoc modo: dicat vir, Angor scrupulis de nostro matrimonii valore, ideo si aliquis defectus fuerit, iterum duco te in uxorem. Vel interrogare poterit: me diligis? illa respondeat; utique: tunc subjungat: angor scrupulis, &c. ideo si aliquis defectus fuerit, vis ex nunc me in matritum? illa respondeat: volo: tunc & ipse: etiam ego te volo in uxore.

rem; & maxime si copula affectu maritali sequatur: v. n. 3950. C. 4055.

4247 Si fuit invalidum ob aliquod impedimentum juris Ecclesiastici, v. gr. cognationis, affinitatis, &c. tunc impedimento prius per dispensationem sublato, renovent ex utraque parte consensus.

Et tunc pars ignara debet peius certiorari de nullitate, saltem in genere; quia consensus fuit ex utraque parte illegitimus, & cum ignorantia circa substantiam, quæque dedit causam contractui, Scetus in 4. d. 30. q. 1. lit. L. C. A. Villal. & alii apud Cardenas disp. 2. num. 671. Accedit praxis S. Pœnitentiariæ, ubi in formula liter. ejus dicitur: ut dicta muliere de nullitate prioris consensus certiorata, sed ita castæ aut laetioris delictum nusquam detegatur, matrimonium cum eadem, & uterque inter se de novo, secreta ad evitanda scandala, contrahere, &c. dispenses.

4248 Ex quo tria colliges. 1. Quod conjux ignara certiorari prius debeat de nullitate. 2. Quod fuisse certioratio nullitatis in genere, non in specie. 3. Non esse opus, ut talis revalidatio fiat coram Parocho, & testibus si impedimentum sit occultum; bene vero si publicum; quia cum matrimonio fuerit publice contractum (licet invalide) in facie Ecclesiæ coram Parocho, & testibus, cessant inconvenientia, ob quæ Trid. sess. 24. de refor. c. 1. præsentiam Parochi & testium præscripsit, Tamb. cit. §. 3. qui ultra quamplures Doctores refert sic declarata S. Pium V. Sacram Congr. Card. & Rotam Rom. Quibus accedit praxis.

4249 Plures graves Doctores apud Cardenas cit. num. 670. tenent, non requiri talem certiorationem; sed sufficere, ut sola pars conscia impedimenti consensus renovet. At Cardenas cit. ad num. 675. & Bulemb. lib. 6. tract. 6. cap. 2. dicit, 3. docent, hanc sententiam, utpote minus tutam, & tenuis probabilitatis, non esse præstendam, nisi in casu extremæ necessitatis; puta si pars conscia prudenter timeat aliam partem dissensuram, & inde oriri gravissima mala sibi, aut proli, inimicitias, scandala, & mortem. Vel si femina affinitatem contraxit cum viro, eo quia prius rem haberat cum illius fratre: & si id revelet, timor mortem, aut perpetuam inimicitiam, que mala non possunt altere vitari, quam omitendo hujusmodi certiorationem. Ita illi.

Addit Cardenas num. 676. quod in hoc 2. casu conjux conscia poterit ignoranti dicere, Se non habuisse consensus; & quidem non mentitur, quia consensus ratione impedimenti fuit nullus: v. ad num. 3618.

CA.

CAPUT VIII.

De Indissolubilitate Matrimonii.

4250 **M**ATRIMONIUM, tam fidelium, quam infidelium, est indissolubile, & perpetuum, etiam jure naturæ, & Divino; quia ordinatur ad tria bona Matrimonii, quæ de jure naturæ perpetuitatem important: v. n. 3959. Unde Christus ait Matth. 19. Quod Deus conjunxit, homo non separet. Et Paulus ad 1. Corinth. 7. Mulier alligata est legi, quanto tempore vivit vir: v. n. 4112.

4251 Matrimonium baptizatorum consummatum; in nullo casu dissolvi potest quoad vinculum. Est de fide ex Concil. Florent. in decr. de Sacr. Trid. sess. 24. cap. 7. v. à n. 4051.

MATRIMONIUM RATUM,

4252 **E**d non consummatum baptizatorum, dissolvi potest quoad vinculum. Præmo à Papa per potestatem extraordinariam à Christo ei traditam quoad ea, que sunt necessaria bono Ecclesiæ regimini; sicut dispensare potest ex gravissima causa in voto solemnii, quod est ipsi.

Hinc in Matrimonio rato dispensaverunt Greg. VII. Martinus V. Eug. IV. & S. Pius V. quos refert Ardekin tom. 2. pag. 129. Del Bene part. 2. de inquis. dub. 376. sect. 65. num. 20. vide num. 4178.

4253 Secundo dissolvitur quoad vinculum pro solemnem professionem Religiosam. Est de fide ex Trid. sess. 25. Can. 6. Idque jure Ecclesiastico, ut dicitur etiam ad num. 4562. & tunc potest unus professionem liberum esse alteri conjugii ad alias nuptias transire.

Hæc comprehenditur professio in Ordine Militari S. Joann. minime in aliis Ordinibus Militaribus S. Jacobi, Calatravæ, & Alcantaræ; quia horum professio, licet sit solemnis, est compoſibilis cum Matrimonio, & cum voveat castitatem solum conjugalem.

4254 Neque hic comprehenditur professio per vota biennii in Societate Jesu; quia Trid. declarat, hoc privilegium dirimendi matrimonium ratum ante contractum, esse à Christo contentum professioni Religiosæ solemnæ; hoc est sub votis solemnibus; professio vero in Societate est Religiosa, sed non solemnis, quia fit sub votis simplicibus; unde solum habent dirimere matrimonium contrahendum, videlicet illis superiorem; idque ex speciali privilegio, & Declar. Gregorii XIII. per Bullam Ascendente Domino: at non matrimonio.

Examen Ecclesiæ.

ratum ante illa contractum, Tamb. loc. cit. lib. 8. c. 5. cap. 6. §. 2. n. 10. cum Doctoribus Societatis contra Pontium lib. 9. cap. 6.

4255 Pro majori claritate sermo, Ecclesiæ cap. Publicæ 7. de Convent. Conjug. post matrimonium ratum non consummatum concedere conjugibus bimestre ad deliberandum de meliori statu, videlicet de ingressu Religionis; ita ut intra bimestre possit unus conjugum, etiam altero invito, ad Religionem transire; si matrimonium non consummavit.

Et tunc conjux superfluit, ut ad alias nuptias transeat, expectare debet professionem illius; ita ut si sponsa ætatis duodecim annorum post matrimonium ratum sit Religionem ingressa, conjux superfluit expectare deberet per quatuor annos, cum non possit sponsa ætatis annuæ 26. expletum ex Trid. validam professionem emittere; & tunc matrimonium ratum dissolvitur quoad vinculum.

4256 Elapso autem bimestre conjux tenetur sub mortali reddere debitum; quia tunc incipit jus ad petendum; unde peccat, si petenti negat: v. n. 1424. At est ei liberum Religionem ingredi, & in ea proficere, etiam si plures anni in matrimonio rato præcesserint, ob privilegium Religionis de dissolvendo matrimonio rato, ut dictum est ex Trid.

4257 Quod Privilegium est divinum, acceptum ab Apostolis; & in Ecclesia per traditionem retentum ad favorem majoris perfectionis.

4258 At non conceditur Ordini Sacro; unde Matrimonium ratum non dissolvitur per Ordinem Sacrum supervenientem, ut est definitum à Joann. XXII. in Extrav. Nec per Episcopatum; adeoque sic contra voluntatem uxoris ordinatus, juste potest ab ea revocari, ad quemcumque gradum evehatur, & ille tenetur vel Religionem ingredi, & in ea proficere, vel ad uxorem redire, reddendo, & non petendo debitum, ob votum castitatis, quod quoad partem petendi uxori non præjudicat; & servari potest.

4259 Bimestre computari debet à puncto rati matrimonii, ad punctum, quo finit.

4260 Quo finito, si conjux prætextu ingressus Religionis cohabitationem, aut redditionem debiti differat, tunc potest à Judice Ecclesiastico, circumstantiis consideratis, assignato rationabili, ac peremptorio termino, & cautione exacta, compelli etiam per centenas Religionem ingredi, cum altero conjugum matrimonialiter cohabitare.

4261 Si vir intra bimestre ad deliberandum concessum, violentur, aut metu cadente in viram constantem, uxorem cognoscat,

Gg

non

non potest amplius ipse, bene vero sponsa Religionem ingredi; quia dolus & culpa sponsi non potest præjudicare sponsæ, nisi ex tali concubitu suscepta sit proles, & non sit alia persona, quæ eam commode educare possit; tunc nanque sponsa per accidens impeditur à Religionis ingressu.

4262 Quo impedimento accidentali secluso, etiam si sponsa professionem emisserit, non potest conjux, qui eam coegit, ad secundas nuptias transire; quia, licet coacte, vere matrimonium consummavit: v. à n. 4251.

4263 Si vero conjux eam renitentem vi cognovit post bimestre, non potest sponsa Religionem ingredi; quia elapso bimestre renubatur ex iustitia reddere, & sponsus cogendus est jure suo; unde matrimonium fuit iuste consummatum, Pirrhing. lib. 3. dect. cit. 36. de conversi. conjug.

CAPUT IX.

De impedimento actus conjugalis ex voto.

4264 Qui post votum non nubendi, matrimonium contrahit, peccat nubendo: at postquam nupit, potest petere, & reddere; quia voto non nubendi opponitur contrahere, minime consummare; & matrimonio contracto, jam est factus impotens ad votum.

4265 Qui vovit Religionem, aut suscipere Ordinem Sacrum, non tenetur ad castitatem, antequam professionem emittat, aut Ordinem suscipiat; quia non proinde votum castitatis emittit.

4266 Discrimen autem inter hæc duo vota, Religionis, & Ordinis Sacri, consistit in hoc, quod qui vovit Religionem, si nubat, peccat nubendo, & prima vice consummando, sive petendo, sive reddendo; peccat quidem nubendo, quia transgreditur votum Religionis cum nuptiis incompatibile; peccat prima vice consummando, quia est ei liberum Religionem ingredi, & ad id ante consummationem tenetur, cum professio Religiosa matrimonium ratum dissolvat.

At matrimonio prima vice, etiam intra bimestre, consummato, potest petere debitorum; quia haud amplius est impeditus, non voto castitatis, quia votum Religionis non est votum castitatis; nec voto Religionis, quia matrimonium semel consummato non potest Religionem ingredi, nisi in casu adulterii; & tunc petere non possit, nec reddere, sed tenetur votum implere per ingressum Re-

ligionis, ad quem etiam tenetur mortuo uxore. Unde in casu adulterii, prima vice petendo, aut reddendo peccaret, non postea; quia per remissionem factam amittit jus ad Religionis ingressum, vivente uxore.

4267 De eo, qui vovit suscipere Ordines Sacros, eodem modo discitur Rodriq. & Ledesma, volentes, quod antequam consummet, tenetur ingredi Religionem, & ad ibi suscipiendos Ordines; & sic peccet consummando.

Ad oppositum dico cum Leandro de matrim. tr. 11. dist. 35. qu. 70. Anton. à Spir. S. de matrim. tr. 11. dist. 9. sect. 7. & aliis. Rigidum enim mihi videtur, eum qui vovit Ordines Sacros obligare ultra intentionem ad statum, tam difficilem, qualis est status Religionis, & contra regulas generales Juramenti, & Voti à n. 1669.

Hic igitur peccat solum nubendo: non consummando, etiam petendo; quia nubendo factus est impotens ad votum implendum; nam Ordo Sacer non dissolvit matrimonium ratum antea contractum.

In casu autem, quod alter conjux adulterium committat, tunc tenetur implere votum suscipiendi Ordines Sacros, nec potest ulterius petere, aut reddere; quia cum adulter amiserit jus ad petendum, est ei liberum non petere, nec reddere, & sic votum implere.

4268 Qui vovit castitatem, si nubat, peccat: item peccat prima vice consummando, etiam reddendo intra bimestre; quia, intra bimestre, & matrimonio non jam consummato, cum alter conjux non habeat jus petendi, potest negare, si velit Religionem ingredi.

Matrimonio tamen jam consummato, aut bimestre elapso, potest reddere; quia alter conjux habet jus ad petendum, & ipse non tenetur Religionem ingredi: imo post consummationem non potest; petere autem nunquam potest, nec intra, nec post bimestre, Trullench. in Decal. c. 2. lib. 2. d. 25. m. 4. (Excipite, nisi petat ob periculum incontinentiæ, quod prævidet in altero conjuge, vel quando non in gratiam sui, sed alterius conjugis, quæ præ vterecundia non petit: hoc enim non est proprie petere, sed reddere.) Ita Trullench. cit. n. 3. Ant. à Spir. Sanct. de matrim. tr. 11. dist. 9. sect. 7. cum aliis. Ratio est, quia votum simplex castitatis non dirimit, sed impedit matrimonium; unde qui cum eo contrahit tenetur illud servare quoad partem, quam potest, quæ sibi libera est; adeoque non potest petere, quia hoc est sibi liberum: at tenetur reddere, quod non est sibi liberum, cum spectet

CAPUT X.

De Divortio.

4273 Divortium est separatio conjugum quoad thorum, & habitationem, conjugi vinculo permanente.

4274 Est duplex, perpetuum, & ad tempus. Perpetuum fit causa adulterii, cap. Gaudemus, & cap. Ex litteris, de Divortio. Ad tempus est, quod fit ob alias causas, de quibus modo.

4275 Divortium perpetuum à divortio ad tempus differt per hoc, quod in divortio perpetuo potest conjux innocens, si velit, castitatem in saculo vivere, Ordines Sacros suscipere, aut in Religione profiteri, permanente semper vinculo matrimonii, quod quidem, si est consummatum, in nullo casu dissolvitur, ex num. 4251. Ea autem fieri non possunt in divortio ad tempus.

Divortium fieri non potest auctoritate privata, sed fieri debet auctoritate Judicis Ecclesiastici, causa probata.

4276 In casu adulterii, si sit publicum, Pontius lib. 9. de matr. c. 18. Fenech. de Divortio, Riccius, & alii contra Sanchez tenent fieri posse propria auctoritate. At rectius Clericus cap. 146. num. 10. docet, Doctores affirmantes esse intelligendos de foro interno, minime de externo.

4277 Divortium perpetuum esse permissum ob adulterium jure divino, Matth. Quisquis dimiserit uxorem, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mæchatur.

4278 Nominè adulterii ad divortium venit quævis copula, naturalis, sodomitica, aut bestialis, quia per quamlibet ex his conjux dividit suam carnem contra fidem alteri conjugi in Sacramento datam. Non veniunt talis, oscula, pollicita, aut copula cum femina mortua. Tamb. lib. 8. de matr. tr. 7. cap. 3. & Clericus cit.

4279 Hæc libertas divortii est concessa conjugi innocenti, minime conjugi adultero, qui tenetur conjugi innocenti adherere, si hinc non sit divortium, & ille sit certus, nullum sibi periculum imminere, Clericus cit.

4280 Adulterium consistere debet per probationes, aut violentas præsumptiones, puta si sit testis ad visum, si adulter sit repertus in lecto cum adultera, nudus in cubili, si adfor sit, si moretur in domo adulteræ, & alia quæ de jure probant: v. n. 2784.

4281 Quinque autem dantur casus, quibus, non obstante adulterio, non potest ad

ad jus alterius conjugis, cui præjudicare non potest.

4269 Qui castitatem vovit, non tenetur (licet sit ei liberum) Religionem ingredi ante consummationem, etiam intra bimestre, ob dicta num. 4267. Et ostenditur à fortiori ex Extrav. Joann. 22. Antiquæ, De voto: ubi definit Pontifex, ut qui post matrimonium non consummatum promotus est ad Ordines Sacros, monetur ad Religionis ingressum: si vero venerit, & sponsa infiteri, compellatur per censuram ad consummandum matrimonium contractum.

4270 Pariter conjux, qui post matrimonium votum castitatis etiam sine alterius consensu emisit, non potest petere, sed tenetur reddere.

4271 Uterque, qui scilicet votum castitatis emisit ante, aut post matrimonium, in casu adulterii alterius conjugis, nec potest petere, nec reddere, quia tunc utraq; pars est ei libera, nisi remittat, aut simile delictum committat. Remittendo autem peccat; quia fit impotens ad implendum votum; at post remissionem non peccat reddendo, quia jam conjux delinquentis est restituta in suo jure petendi, & mortua uxore, tenetur ad votum, ita ut iterum peccet, si nubat, uti supra.

4272 Sanchez lib. 9. de matr. dist. 35. n. 28. affirmat, eum, qui post matrimonium votum castitatis emisit, posse reddere in casu adulterii, & mortua uxore nubere; quia votum castitatis, quoad partem reddendi, fuit nullum.

At rectius cum Leandro cit. quest. 75. dico hoc esse verum de voto non petendi, quod quidem est compossibile cum matrimonio; at votum castitatis utraq; partem comprehendit; & in casu petitionem semper, redditionem vero, quando jus alterius conjugis fuerit impeditum, cujusmodi est in casu adulterii, aut mortis illius. Unde tunc votum castitatis, quoad partem reddendi, est nullum; pro quando alter conjux habet jus petendi; est validum, pro quando illud amittit.

4273 Divortium est separatio conjugum quoad thorum, & habitationem, conjugi vinculo permanente. 4274 Est duplex, perpetuum, & ad tempus. Perpetuum fit causa adulterii, cap. Gaudemus, & cap. Ex litteris, de Divortio. Ad tempus est, quod fit ob alias causas, de quibus modo. 4275 Divortium perpetuum à divortio ad tempus differt per hoc, quod in divortio perpetuo potest conjux innocens, si velit, castitatem in saculo vivere, Ordines Sacros suscipere, aut in Religione profiteri, permanente semper vinculo matrimonii, quod quidem, si est consummatum, in nullo casu dissolvitur, ex num. 4251. Ea autem fieri non possunt in divortio ad tempus. Divortium fieri non potest auctoritate privata, sed fieri debet auctoritate Judicis Ecclesiastici, causa probata. 4276 In casu adulterii, si sit publicum, Pontius lib. 9. de matr. c. 18. Fenech. de Divortio, Riccius, & alii contra Sanchez tenent fieri posse propria auctoritate. At rectius Clericus cap. 146. num. 10. docet, Doctores affirmantes esse intelligendos de foro interno, minime de externo. 4277 Divortium perpetuum esse permissum ob adulterium jure divino, Matth. Quisquis dimiserit uxorem, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mæchatur. 4278 Nominè adulterii ad divortium venit quævis copula, naturalis, sodomitica, aut bestialis, quia per quamlibet ex his conjux dividit suam carnem contra fidem alteri conjugi in Sacramento datam. Non veniunt talis, oscula, pollicita, aut copula cum femina mortua. Tamb. lib. 8. de matr. tr. 7. cap. 3. & Clericus cit. 4279 Hæc libertas divortii est concessa conjugi innocenti, minime conjugi adultero, qui tenetur conjugi innocenti adherere, si hinc non sit divortium, & ille sit certus, nullum sibi periculum imminere, Clericus cit. 4280 Adulterium consistere debet per probationes, aut violentas præsumptiones, puta si sit testis ad visum, si adulter sit repertus in lecto cum adultera, nudus in cubili, si adfor sit, si moretur in domo adulteræ, & alia quæ de jure probant: v. n. 2784. 4281 Quinque autem dantur casus, quibus, non obstante adulterio, non potest ad

divortium veniunt. Ques refert Clericus *cit. num. 7.* ex Pontio, Sanchez, & Tamb.

1. Si uxore conux adulterium commisit, etiam si unum fit occultum, alterum publicum, & etiam post divortium conux innocens adulteretur; quia delicta compenſantur. 2. Si unus con uxum adulterium committat altero consentiente directe, aut indirecte, uxorem male tractando, à se expellendo, &c. 3. Si adulterium sit commissum per vim, & notum gravem, quem non potuit repellere: *v. num. 2094.*

4. Si conux innocens remittat culpam adulteri expressè, aut tacite, videlicet recipiendo Reum ad oscula, aut ad copulam. 5. Si conux innocens sciat, se continere non posse; tunc quoque ad vitandum periculum incontinentiæ, & ruitus spiritualis suæ animæ, non potest ab adultero separari: *v. id. num. 2150.*

4282 Quævis divortii ad tempus sunt triplicis generis, quæ scilicet concernunt *periculum fidei*: ut si conux sit factus hæreticus. Vel *periculum animæ*: ut si conux ad sodomitiam sollicitus, aut ad peccatum. Vel *periculum corporis*: ut si conjugi superveniat lepra, seu morbus contagiosus. Si conux unus alterius vitæ infidetur, aut sævitiam exerceat in uxorem.

4283 Si conux sit factus hæreticus, potest fidelis propria auctoritate ab eo divertere ad vitandum periculum infestationis, Clericus *cit. num. 22.* ex Sanchez de matr. lib. 2. disp. 15. num. 6. Et hæretic dicitur adulterium spirituale.

4284 Solicitatio ad sodomitiam difficultes probatur, nam mulier patiens non potest esse testis sufficientis, etiam si juret. Unde Sperellus apud Clericum *cit.* monet Jurisconsultos Ecclesiasticos, ut mulieres quærelam ferentes foveant, ut proprio pudore, ac suorum virorum existimationi parent, & sic eas dimittant. Probatetur, si testes essent, qui deponerent, se ex interfecto pariete audivisse preces, aut minas, ac petitiones viri, & negotiationes mulieris, & insuper administrata extarent, maxime duo, nimirum si vir sit super hoc vitio difamatus, & mulier sit pudica, ac timorate conscientia. Hæc Sperellus *cit.*

4285 Morbus Gallicus probatur medicorum judicio, & concedit negationem debiti, atque etiam separationem quoad thorum, si medicorum judicio addit periculum; minime quoad cohabitationem.

4286 Sævitia potest esse triplex. 1. Si vir moderate, & ex causa uxorem verberet; &

hæc nec dicitur proprie sævitia, nec sufficit ad divortium. 2. Si immoderate verberet, sed potest provideri à Judice per cautionem; tunc nec datur divortium, sed uxor viri restituitur cautione præstita. 3. Si sævitia sit atrox cum timore futuræ offensionis; & tunc datur divortium.

4287 Judicare, quando sævitia fit atrox pendet à prudentis Judicis arbitrio, circumstantiis personæ, loci, modi, &c. consideratis. Plura assignari solent signa atrocitatis. 1. Si vir sit solutus in uxorem lavare. 2. Si minatus sit eam occidere, & sit solutus minas exequi, aut fit crudelis naturæ. 3. Si capitale odium & inimicitia inter maritum & uxorem intercedat, vel quia unus alterum veneno necare tentavit, vel de gravi crimine accusavit, ejus carcerationem procurando, vel etiam si civilem litem super magna bonorum quantitate agant. 4. Si pluries uxoris caput ad parietem percussit. Si in eam cultrum ad vulnerandum jecit. Si eam in cubiculo cum denegatione alimentorum detruat. In his & similibus casibus datur sævitia atrox ad divortium sufficiens. Hæc Clericus *cit.* ex Sperello.

4288 Ad hæc sævitiam probandam sufficientes testes confanguinei, affines, & domestici; nam hi melius scire præsumuntur, Rota *decif. 155. n. 49. part. 6.*

Mulier si tacuit, & vir à sævitia cessavit, non potest divortium petere; quia per taciturnitatem, & cohabitationem post sævitiam præsumitur injuriam remissis, Clericus *cit.* ex Sperello *dec. 139. n. 92.*

4289 Maritus non potest ad divortium devenire ob dotem non solutam. Ita jus Canonicum contra civile, Clericus *cit.* ex Tamb. *n. 8. lib. 5. cap. 2.*

4290 Effectus divortii. 1. In divortio perpetuo effectus est *ut in num. 4275.* 2. Tam in divortio perpetuo, quam ad tempus factu ob culpam, aut sævitiam, conux innocens retinet dotem. Immo maritus delinquens tenetur solvere uxori alimenta, & expensas litis. Et filii sunt alendi ex bonis illius, qui deit ducam divortio; in causa autem hæresis sunt educandi apud parentem fidelem, favore fidei.

4291 Divortium fieri potest absque delicto, ex mutuo consensu conjugum, quoad tunc propria auctoritate, ut plures Sancti Spiritus sancti amore ducti fecerunt. Quoad *habitationem* auctoritate Ordinarii, qui attendere debet conjugum ætatem, conditionem, & modum vivendi, ne ex illis scandalum aut malum aliquod oriantur. Et ipsa separatio quoad

quoad totum intuitu perfectionis, maxime inter juvenes, fieri non debet sine prævio & mature prudentium virorum consilio.

4292 Recensitas vir uxoratus, si licentiam ab uxore habeat suscipiendi Ordinis Sacros, non debet ad illos promoveri, nisi prius uxor in Religione proficiatur, vel in sæculo votum castitatis emittat, ex Extrav. *Anique.* de voto Idem dic, si vir ad Cardinalatum sit promovendus. Si autem de Episcopatu agatur, debet uxor in Religione profiteri.

4293 Quod si dicta uxor, quæ licentiam dedit, castitatem non voverit, & consilio mutato, ad periculum incontinentiæ vitandum, virum jam ordinatum in Sacris repetat, remanet vir ab Altari suspensus. Pro quo omnino vide dicta *n. 4072.*

CAPUT XI.

De debito conjugali.

4294 **A**dulter in penam amittit jus ad petendum debitum ex justitia: potest igitur petere rogando, sed non cogere; nam tunc alter conux habet jus ad denegandum, & ideo dicitur adulter amittit jus, quatenus non potest uti debito, invito conjuge, sicut antea poterat.

Hæc ad differentiam affinitatis, & voti, quibus statutibus, nullo modo reus potest petere debitum sine dispensatione obtinenda ab Ecclesia.

Pro adulterio tamen pena remittitur ab ipso conjuge offenso, vel verbis, vel per signa amoris, vel ex quo adulter petenti, & roganti libere reddat debitum, quia facta remissione statim adulter acquirit jus ad petendum ex justitia, ita ut conux non possit amplius ex vi prioris adulteri debitum denegare.

Tandem hæc pena non incurritur, nesciente conjuge adulterium.

4295 *Qui est coetus* de nullitate matrimonii, bona fide contracti, non potest petere, nec reddere debitum, etiam si compars ignoret; sed debet petere dispensationem, & interim aliqua occasione desumpta separari ob periculum fornicationis; quod si non habeat locum dispensatio, quatenus impedimentum est juris naturæ, & non potest matrimonium per se solam renovationem consensus revalidari, v. g. si erit impedimentum ligaminis, tunc tenetur fugere.

Si est dubius, dubio non scrupuloso, sed *Examen Ecclesiastic.*

prudenter, non potest petere, antequam diligentia facta de veritate, rationabiliter dubium deponat, quia se exponit periculo peccandi & tenetur tamen reddere, ob periculum faciendi contra justitiam, ex cap. *Inquisitio* in ea, de sent. excomm. si autem facta diligentia inveniat motiva vere probabilia pro valore, potest etiam debitum petere, quia pro illo fiat possessio bonæ fidei.

4266 *Sens*, si nulla sit spes aliquando seminandi intra vas, nec possunt petere, nec reddere, quia intenderent molliorem ab intrinseco malam: bene vero, si sit spes seminandi intra vas, licet sæpe seminet extra. Ita Tancr. *co. 2. de matr. lib. 9. quest. 3. pag. 359.* & Bulemb. *l. 6. tr. 6. cap. 3. dub. 2. Imped. impor.* quia dant operam relicta, procurando copulam sibi possibilem, & permittam: *v. n. 4316.*

4297 *Causa matrimonii* est favorabilis, ex cap. *fn. de sent. & de judic.* adeoque amplianda: *hinc in questione juris* matrimonium contractum juxta opinionem vere probabilem est validum, quod judicium prædictum de valore non est minus tutum, & probabile, sed moraliter certum: quia ut bene ait Cardenas *disp. 2. num. 562.* cum dispositio juris faciat declensionem certam, inde est, quod Regula 15. de favore ampliando, faciat declensionem certam de valore matrimonii, utpote materia favorabilis: *v. n. 67. 111. & 113.*

4298 Item (ait Cardenas *cit. n. 525.*) *In questione facti* circa valorem matrimonii, v. g. an sit factum, vel non, id, ex quo oritur, impedimentum dirimens, quando ex consensu verumque probabilibus resultat pæsum dubium. Si hoc est vincibile, non licet contrahere, donec vincatur dubium, aut fiat certitudo prædicta pro certiora impedimenti: quia exponitur Sacramentum periculo frustrationis, si dubium est omnino invincibile, licet contrahere, quia possessio fiat pro libertate contrahendi. Quod si tali dubio sit præsumptio aliqua pro existentia impedimenti, & nulla sit præsumptio pro certiora impedimenti, tunc cum tali dubio non licet contrahere ob periculum frustrationis Sacramenti. Ita fere Cardenas *cit. v. n. 23.*

4299 Conux tenetur sub mortali reddere debitum, quando expresse, aut tacite, moderate, & sine peccato petitur, nisi justa causa exculat; aut nisi conux requiritur roget petentem, ut pro ea vice exculat, & ille libere concedendum, dommodo hoc non fiat sæpe, & cum periculo incontinentiæ petentis.

4300 Licite negare potest, si inde sibi rimet grave damnum mortis, infirmitatis, aut prolis, si sit gravida; si videat maritum

morbis contagio, ver. gr. lepra, &c. infectum, ebrium, &c. Item si uxor sit menstrua, aut si compar nimis immoderate petat.

4301 Si post contractum matrimonium inter conjuges superveniat affinitas, quatenus unus habuit rem cum consanguinea alterius conjugis usque ad secundum gradum; tunc affinitas non dirimit matrimonium, sed impedit à peritioe debiti, ita ut qui talem copulam habuit, possit reddere, sed non petere line mortali: v. 2. n. 4264.

4302 Maritus, si rem habeat cum consanguinea sive uxoris in tertio, aut quarto gradu, committit incestum, quia ratione affinitatis ex copula licita cum uxore, est illi affinitas usque ad quartum gradum: at non incurrit poenam non petendi debitum, quia hæc poena incurritur ob affinitatem supervenientem cum uxore, quæ cum non possit esse nisi ex copula, non potest extendi ultra secundum gradum.

Tam in casu affinitatis matrimonio supervenientis, quam in casu matrimonii cum voto simplicis castitatis celebrati, dispensare possunt ad petendum debitum Episcopi, & ex privilegio Provincialis Regularis, atque de eorum licentia Confessarii Regularis, qui in casu voti non debent poenitentis, quod mortua uxore non possunt licite nubere, sed teneantur ad votum, & quod uxore vivente violent castitatem, nisi cum uxore, Diana par. 11. tr. 8. ref. 16. Tamb. tom. 2. pag. 112. cap. 6. num. 5. Rodr. Leander, Bulem. & com.

4303 Superiores locales non possunt dispensare ad petendum debitum, nisi ex commissione Provincialis, vel Generalis; quia iuris à S. Pio V. est concessa facultas, Peyr. tom. 2. qu. 1. cap. 4. §. 4. num. 76. Diana pag. 3. tract. 2. ref. 14. & Bon. Quæ deputatio duar ad libitum Superioris.

4304 Insuper ipsi Provinciales, aut Generales, & Confessarii ab eis ad specialiter deputati, non possunt dispensare, nisi in Sacramento Confessionis, & in propriis domibus, seu Ecclesiis tantum, Dian. in Sum. ver. *incestus*. n. 3. quia hoc exprimit Privilegium.

4305 Bonac. *quest. 4. de matr. punct. 2.* Diana p. 3. tr. 5. ref. 12. Castropal. & alii apud Dianam cit. tenent, quod sciens dictam affinitatem ex copula, vel cognitionem spirituales ex susceptione propria prolis in Baptismo, aut Confirmatione, cum propria uxore contractam, ignorans tamen inde oriri poenam privationis iuris ad petendum debitum, talem poenam non incurrat, ac proinde dispensatione non indigeat; quia ignorantia poenæ à lege

positiva imposita excusat à poena. Ita illi contra Leandum de matr. tract. 9. disp. 25. *quæst. 62.* Confessarius tamen, in hac opinione, poenitentem de impedimento monere debet, ut sic ab incestu deterratur.

CAPUT XII.

De usu matrimonii, & aliis obligationibus conjugatorum.

4306 **T**enetur uxor virum alio abeuntem, & id requirentem, sequi, nisi aliud sit in contractu conventum, vel nisi infirmior vagabundum duxerit, aut ellet factus vagabundus post matrimonium, vel si vir vellet vagari cum periculo anime, & corporis, vel si gravis necessitas, ver. g. infirmitas ab itinere excusetur.

4307 Non licet conjugibus aliquid facere, unde generatio prolis impediatur, etiam si timeatur in partu periculum, aut pauperes ex copia prolis; quia opponitur finis intrinsecus, qui est generatio. Possunt tamen ex mutuo consensu hoc id ab usu matrimonii abstinere; non tamen possunt negare debitum, si alter petat.

4308 Vir volens legitimam copulam cum uxore habere, peccat mortaliter, si, ut ad eam se exierit, illam inchoet sodomitice, Leander cit. *quæst. 36.* contra Navar. qui non est audiendus; quia talis actus, cum sit contra naturam, est modum disproportionatum ad copulam naturalem, & sodomia inchoata.

4309 Copula in vase legitimum, sed fitu proptero, aut alio innaturali, est solum venialis, si non sit probabile periculum effusionis seminis extra vas.

4310 Uxorem peccare mortaliter, si postquam vir feminavit, tactibus se exierit, donec ipsa seminet, tenet Rodriq. quem sequuntur Castropal. & Mendo in *Epit. ver. Matrimon. num. 2.* quia finis generationis, recepto semine viri, est jam perfectus. Et alius: mulier soluta, si hoc faceret, non committeret peccatum distinctum à copula; quia talis provocatio, & terminatio post consummationem copulæ spectaret ad generationem.

At communior sententia negat peccare, Leander de Matr. tr. 9. disp. 25. *quæst. 62.* Diana par. 10. tract. 13. ref. 42. Tamb. lib. 7. Decal. cap. 2. §. 5. num. 18. Lessius, Bonac. & Clericius cap. 147. num. 33. Quia illa uxoris excitatio est completio, & excitatio copulæ; & nimis durum

durum esset compescere naturam jam irritatam. Insuper est sententia Scoti in 2. dist. 4. quæ. 10. quem ultra scholasticos medici sequuntur, quod mulier concorata active ad generationem per veri seminis emissionem.

4311 Peccat mortaliter vir, si incepta copula libere à feminando desistat; quia est contra finem generationis, maxime si tactibus extra vas se polluat. Insuper peccat; quia mulierem irritatam relinquit, & inde in periculo gravi peccandi. Peccat enim mortaliter mulier, si tunc irritata tactibus se exierit, ut feminet; quia hoc Doctores num. 4310. recentiori concedunt finitum seminis virilis jam suscepti, sine quo certum est finem generationis frustrari.

4312 Peccat mortaliter mulier, si semine suscepto mingit, se erigit, aut invertit taliter, ut semen forte eiciatur, si non ex accidenti, sed studiose faciat, animo impediendi conceptionem, Clericius cit. n. 30.

4313 Certo tamen probabile est, quod viro feminante non teneatur mulier seminare; quia certo probabilis est sententia D. Thomæ, quod mulier passive concurrat ad generationem subministrando materiam, minime active, per verisemine emissionem.

4314 Coniux in absentia alterius conjugis libidinose se tangens peccat mortaliter, etiam si non adit pollutionis periculum, quia hic actus cum non fiat cum conjugate, non est conjugalis, nec ad finem conjugii ordinatur; quæ est ratio à mortali excusans tactus impudicos inter conjuges: ut in num. 2239. Ita Mendo in *Epit. ver. Matrim. n. 3.* Qui tamen vocat certo probabilem ab auctoritate extrinseca sententiam docentem, solum venialiter peccare, quam tenent, Tamb. lib. 7. Decal. c. 38. §. 2. n. 41. Clericius cit. n. 20. Palud. Ludov. Lopez, Thomas Sanch. & alii apud ipsos: v. n. 2239.

4315 In casu impotentie, si impotentia sit antecedens matrimonium, ea cognita, ut in nu. 4138. & 4146. ac proinde si adit periculum incontinentie, conjuges recurrere debent ad Episcopum pro separatione, & ut declaret matrimonium nullitatem, Quod si non adit periculum incontinentie, cohabitare debent ut frater, & foror; adeoque non possunt uti oculis, & tactibus impudicis sine mortali, quia cum eorum matrimonium ratione impotentie sit nullum, sunt sicut soluti, Sanchez de matr. lib. 7. disp. 97. cum Tancredi, & com.

4316 Si impotentia sit superveniens matrimonio, validum remanet matrimonium; quia matrimonium semel validum, semper est validum, ex cap. *H.* qui 32. q. 27. adeoque eis non esse prohibita oscula, tactus, &c. si periculum

pollutionis non adit; idque ratione status conjugalis, propter jus, quod habent ad copulam, saltem ad concupiscentiam sedandam, & mutuum amorem fovendum, tenent Sanch. lib. 9. disp. 44. n. 22. *ibid.* disp. 17. n. 19. & 20. Tamb. to. 2. de matr. lib. 9. tr. 1. c. 13. §. 3. & Clericius c. 13. n. 99. & 192. v. *dicta de sensu* n. 4296. 4297 Si dos deciat, tenetur maritus alimenta uxori præstare tam ex charitate, quam ob servitia, & obsequia ab ea præstita. Econverso uxor tenetur alere maritum pauperem effectum, aut ad carceres, vel tritemes damnatum; si tamen ipsa possibilitatem habeat, vel ex bonis dotabilibus, aut paraphernalibus, vel alio modo acquiris. Ita Clericius c. 145. n. 8. ex Tambur.

4318 Nominè alimentorum veniunt omnia necessaria ad victum, velles, habitationem, servos, &c. iuxta decentem conditionem status.

4319 Maritus tenetur pro viribus, & iuxta suam conditionem, alimenta præstare uxori, duobus exceptis casibus. 1. Si absque causa non sit cum eo cohabitare; 2. Si maritus dotem promissam consequi non possit, & parentes, qui eam debent, sint habiles, & nolint dare, Clericius c. 145. n. 8. cum Tamb. lib. 5. in Decal. cap. 2. §. 3.

4320 Si uxor ex iusta causa recedit à domo mariti, quatenus, v. g. est adulter &c. tenetur maritus, ut supra, ei alimenta præstare extra domum, etiam si uxor auferat, sed culpa mariti. At si auferat ex propria culpa, non potest maritus ad alimenta danda cogi, quia qui non facit, quod debet, non recipit, quod oportet. L. Julianus 14. & ex aliis iuris. In qua re attendenda est praxis.

ANTEPHATUM

4321 **E**sse Donatio, que fit à marito uxori propter nuptias.

A marito enim post mortem præter datum, quæ uxori restituitur, elargitur alia summa pecunie ob nuptiarum amorem, quæ Antephatum nuncupatur; quæque donari solet iudicio, & arbitrio prudentis, attentis conditione, & bonis mariti, atque uxoris; & iuxta diversitatem solent esse quinquaginta, centum, & quinque centum, mille quatuor, &c. iuxta locorum praxim, consuetudinem; & maxime dari solet intuitu virginittatis.

4322 Supposita paritate conditionis, viduis debetur medieta antephati, quod donatur virginibus.

QUERES,

4222 An autephatam intitus virginittis lueatit a puella prima ab alio corrupta, que communitur putabatur virgo?

R^{es} affirmativa, Diana *part. 8. tract. 6. ref. 126. Taner. tom. 1. de matr. 2. qu. 41. Sanchez lib. 6. disp. 27. num. 4. Dixi ab alio corrupta*; quia si supponatur corrupta ab eodem, cui postea nupti; non est dubium, quod iurctur.

Ratio assertionis est, quia nomine virginis in iure semper præsuntur illa, quæ communi

opinionem exilimatur virgo. Hac ratione in *num. 2560. diximus, legatum pro maritanda virgine lucrari à puella clam corrupta, Diana p. 2. tit. 2. ref. 52.*

D. donationibus inter conjuges: *vid. num. 2372.*

De oculis, & amplexibus inter sponfos de futuro: *v. n. 2227.*

De consensu parentum in nubendo: *vide num. 2059.*

De matrimonio fufe & plene agunt Scotus *in 4. distict. 26. ad 41. Mallrus diff. 20. Tambur. tom. 2. Diana part. 3. tract. 4. & alibi, Leander, & per duos tom. Sanchez, & Tancredi.*

PARS QUINTA.

De Censuris, & Pœnis.

C A P U T I.

De Censuris.

4224 Censura est pena spiritualis, & medicinalis pro culpa inflicta, privans usum aliquorum spiritualium bonorum, per Ecclesie potestatem imposta, ut fidelis baptizatus à contumacia discedat.

4225 Censura est triplex. Excommunicatio, Suspendio, & interdictum. Irregularitas non est censura, seu pena medicinalis; sed impedimentum Canonicum, & inhabilitas ad Ordines, Beneficia, Officia, &c.

4226 Ad validitatem censuræ. 1. Requiritur culpa. 2. In censura ferenda ab homine requiritur trina monitio, nisi urgens necessitas aliud suadeat, *cap. Sacer, & cap. Statum, de sent. excom. in 6.*

Insuper, quod feratur in scriptis cum expressione causæ, & nominis tam ejus, qui fert, quam ejus contra quem fertur censura, *c. In casu si de sent. & re iudic. In censura vero à jure non requiritur monitio; quia ipsum jus præcedens est contentus monitio, Clericus c. 147. ex blatio in *Ybui. moral. disp. 13. n. 15.**

Unde non potest ferri censura pro delicto præterito, aut non completo; ac proinde requiritur, ut præcedat monitio.

4227 Subiectum censuræ est solus homo vivus, baptizatus, rationis & dolicapax, subditus ejus, qui fert censuram: *v. num. 4290.*

Unde (ut recte advertit Clericus) locum non dicitur excommunicari, sed maledicti: *vide num. 1773.*

Nec mortui dicuntur excommunicari, sed declarari incurrisse in censuram ante mortem, & si dederint signa penitentis, post mortem absolvantur, seu absolvi declarantur, ad effectum sepultura Ecclesiastica, *cap. A nobis, 2. cap. Sacer, v. n. 4376.*

4228 Communitas, aut Collegium potest ligari suspensione, & interdicto, *c. De sede vacante, de sentent. Excom. in 6.* Minime excommunicatio, *cap. Romana eod. tit. in 6.*

4229 Potestatem ferendi censuras, ultra Papam, & Episcopos, habent legati Papæ, seu legati à latere, sive nati, sive missi, *Ex cap. legatus, de Offic. leg. in 6.* Concilium Provinciale Archiepiscopi, & Diocesani Episcopi; Capitulum sede vacante, quia succedit in tota jurisdictione, tam ordinaria quam voluntaria Episcopi; Inquisitores, quia sunt Delegati Sedis Apostolicæ; Prælati Religionum, videlicet Generales, Provinciales, Abbates, Guardiani, Priores, *ex cap. cum in Ecclesia, de Majori, & obed. Vicarius Capituli Sede vacante. Ex Trid. sess. 22. de refor. c. 26.* Vicarius Pape, Vicarius Provincialis Episcopi; minime Vicarius foranei, quia hi non faciunt idem tribunal cum Episcopo.

4230 Potestatem ferendi censuras, ex iure communi non habent Archidiaconi & Archipresbyteri, nisi auctoritas Episcoporum accedat.

acceserit, vel nisi alicubi eam sint consecuti in ipsa institutione, aut ex consuetudine legitime præscripta, & approbata. Eam in nullo casu habent Parochi; quia solum jurisdictionem habent in foro penitentis, minime in foro exteriori, & contentioso, *Ex cap. De persona 11. q. 11. Leander de censuris tr. 1. disp. 3. q. 8. ad 17.*

4231 Censura lata contra facientes, non comprehendit mandantes, & consulentes, nisi sit expressa clausula comprehendentibus quoscunque cooperantes; quia odia non sunt amplianda.

4232 Quatuor sunt causæ, quæ excusant ab incurfu censuræ. Prima est ignorantia ievincibilis iuris, aut facti, cui est annexa censura, *cap. Si vero, & c. 2. de sent. excom. in 6.* Imo si censura est lata contra præsumentes, requirit scientiam; unde ab ea excusat ignorantia casualis, minime ignorantia affectata; quia si ad eam ignorantiam, non habetur contumacia; ad incurandam autem censuram requiritur contumacia: *vid. num. 3299. & tom. 2. à num. 374. ad 383.*

Contumacia est, cum quis sciens, rem aliquam esse prohibitam ab Ecclesia sub censura, seu sub excommunicatione, nihilominus illam committit.

Inadvertentia etiam excusat; quia æquivalet ignorantia.

Secunda est impotentia, sive physica, sive moralis: unde non incurrit censuram, contra detinentem rem alienam latam, qui non habet quod restituere: nec qui ob metum gravem cogiturmittere, aut facere aliquid, quod sub censura præscriptur: in priori nanque casu ad eam impotentia physica, & realis, in posteriori impotentia moralis. Metus gravis erit metus mortis, infamie, iacturæ bonorum, & similibus damnorum: *v. tom. 2. à numer. 37. & numer. 276.*

Tertia est appellatio legitime interposita ad Superiorem post comminationem censuræ ab inferiori facta, antequam incuratur.

Hinc Leander de censuris tr. 1. disp. 3. qu. 39. docet, non posse Prælarum, seu Iudicem, qui potestatem habet ferendi censuras, illas ferre contra eum, qui antea legitime appellaverat, aut re-insultationem fecerat, quod tanquam certum tenet, & præbat: Quia appellatio in tempore facta, suspendit nulum jurisdictionis in iudice, ut habetur expresse in *cap. Romana, & cap. Si a iudice, de appellat. in 6.* & ibi Glossa *ver. re. notis.* Idemque omnino facit recusatio Iudicis facta, antequam sententiam excommunicationis, vel alterius censuræ ferat, ut habetur etiam expresse, *cap. Quoties Episcopi 2. q. 6. & ibi Gloss. Appellens.* Sic omnes, Ugolina *tabul. 1.*

c. 2. §. 22. & 23. Fillius *tract. 11. c. 2. q. 9. n. 40. Cornejo tract. 5. de cens. in genere disp. 2. dub. 4. vers. Infero tertio, & q. d. disp. 13. de censur. dub. 5. nu. 33. Alter. lib. 3. de censur. disp. 5. c. 1. per totum;* qui veto cum communi contrarium docet, loquendo de appellatione non facta in tempore, hoc est facta per latam sententiam excommunicationis, vel alterius censuræ, quod scilicet tunc appellatio non habeat vim suspendendi, *ex cap. ad repræmendandam, de offic. Ordin. sed solum devolvendi, ut Superior possit cognoscere de iustitia excommunicationis.*

Quarta est prorogatio termini facta ab eo, quicensuram tulit, Clericus *cir. n. 23. ex Martiro.*

4233 A censuris à jure, si non sint reservatæ, abolvere potest quilibet Confessor in foro interiori conscientie; in foro exteriori Superior censurati, *cap. Nuper, de sentent. excomm.* Si sint reservatæ, ab eo, cui sunt reservatæ, aut ad eus delegatum, vel ad id privilegium, vel à Superiore eius, cui sunt reservatæ. De quo fufe distum est de casibus reservatis.

A censuris ab homine, non nisi ab eo, qui eas tulit, aut successore, & pariter ab ejus Superiore, aut delegato, exceptio mortis articulo, in quo quidem quis Confessorius potest à quibusvis abolvere, sub-onere, ut elapso periculo coram Superiore compareat, ad exequendum, quod ille præscripserit, *c. Eod. de sent. excomm. in 6.* ut fufe in loco cit.

4234 Potest quis pluribus censuris ligari. Item potest quis ab una absolvi, & non ab aliis, ad differentiam peccatorum.

4235 Censuris ligatus, non potest à peccatis absolvi, nisi prius à censuris absolvatur, loquendo de excommunicatione, Clericus *cir. nu. 26. ex D. Thoma 3. p. q. 12. art. 2.* Quia excommunicatus est incapax susceptionis Sacramentorum.

4236 Forma abolventis censuram non habet præfixa verba, sed potest dari verbis expressis, sicut ab solvendum est; quia fit absolute. Pro foro vero exteriori habetur in Rituali Romano.

4237 Non potest à censuris absolvere ad reincidentiam, nisi ipsemet, qui eas infligere valet, Mendo in *epit. sub provis. titulus, Clericus, & Mallrus citati.* Plura habent in toto corpore operis in propriis materiis, maxime in tomo 1. de Monitoriis.